

Ekonomisk tillväxt – viktigare än hållbar utveckling?

Målet om ekonomisk tillväxt, mål 8 i de sjutton hållbarhetsmål som FN identifierat, har blivit en fixering som äventyrar de andra hållbarhetsmålen. Senare års forskning understryker att vi bara kan ha ett överordnat mål: antingen hållbar utveckling eller BNP-tillväxt. Hållbar utveckling har egentligen bara två dimensioner, social och ekologisk hållbarhet.

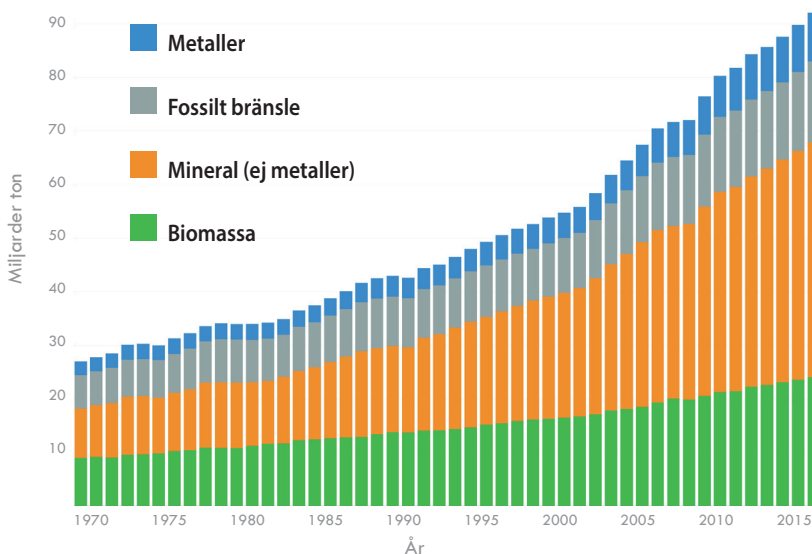
Under det senaste året har rapporter från såväl IPCC som IPBES blivit mer frispråkiga kring problemet med den globala överkonsumtionen som orsakar såväl klimatförändringar som ökad exploatering av naturresurser. Ett av huvudbudskapen från IPBES globala rapport är att en global hållbar ekonomi behöver styra bort från dagens begränsade paradigm om ekonomisk tillväxt (BNP-tillväxt). Ett annat huvudbudskap är att de största hävstångseffekterna för att skapa en hållbarhets-transformation fås om vi fokuserar på, för det första, visionen för ett gott liv (det vill säga livskvalitet snarare än BNP-tillväxt) och för det andra att minska konsumtion och avfall.

Rapporterna ger inte längre stöd åt den tidigare optimistiska strategin att vi genom innovation och teknisk utveckling kan åstadkomma en frikoppling (så kallad *decoupling*) mellan BNP å ena sidan och naturresursanvändning och utsläpp av växthusgaser å andra sidan. De globala CO₂-utsläppen fortsätter att öka, särskilt sedan 2017.

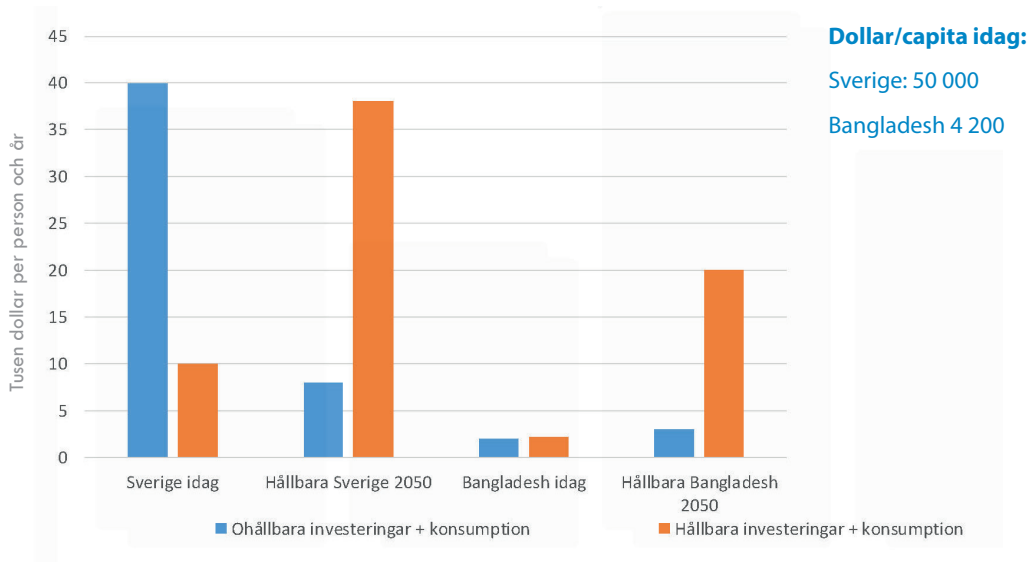
Inom EU har de produktionsbaserade territoriella utsläppen (de utsläpp som man rapporterar till UNFCCC) inom varje land stabiliserats sedan 2014 efter att sjunkit under perioden 1990–2013. I vissa regioner och under vissa perioder har forskarna noterat en absolut frikoppling, det vill säga att utsläppen minskar, men denna minskning är helt otillräcklig i relation till vad som krävs för att klara 2-gradersmålet (1,5-gradersmålet har vi ingen chans att klara längre).

KONSUMTIONEN MÅSTE NER

Naturresursanvändningen ökar kraftigt globalt (se figur här intill). Denna kurva följer BNP-kurvan med otäck precision, och även CO₂-kurvan visar stora likheter: för varje procent global BNP-ökning ökar utsläppen med 0,3–0,5 procent. Man kan hävda att detta beror på att världen inte har implementerat en grön ekonomi, som FN:s miljöprogram UNEP lanserade 2011. Det vill säga, man har inte lyckats ta bort subventionerna till fossila bränslen och andra naturresurser och ersätta dem med beskattning. EU, som är den aktör som kanske främst förordar en grön ekonomi, har i själva verket tagit ett steg tillbaka: under perioden 2002–2017 har miljöskatternas andel av BNP sjunkit från

Den globala konsumtionen av fyra grupper av naturresurser. 2017 var den 90 miljarder ton. Källa: www.materialflows.net/visualisation-centre

Fördelning mellan ohållbara och hållbara delar av Sveriges och Bangladeshs ekonomi idag och i ett framtidsscenario. Här antas att en femtedel av Sveriges ekonomi idag är hållbar, resten ohållbar eftersom hela ekonomin är fossiltung. I framtids-scenariet för år 2050 har denna fördelning förändrats enligt strategi 3 och 4 (eftersom BNP totalt sett minskat något).

2,4 procent till 2,2 procent. Utvecklingen i Sverige är ännu mer pinsam: från 3 procent 1993 till ynka 2,2 procent 2016.

Så länge framstegen i att ändra vissa institutionella *drivers* (utsläppdirektiv, habitatdirektiv) inte åtföljs av ändrade ekonomiska drivkrafter, är det svårt att utvecklas hållbart. Mängder av naturresurser och fossil energi kommer att krävas för att bygga ut en hållbar infrastruktur globalt. Då blir det inte så mycket naturresurser och kolbudget kvar för konsumtion, särskilt inte i höginkomstländer. Detta är den nya konsensus som växer fram.

FYRA EKONOMISKA STRATEGIER

I diskussionen om ekonomisk (BNP) tillväxt, och hållbarhet kan man urskilja fyra strategier:

1. Business As Usual: Inga större regleringar behövs, fokusera istället på innovation och teknisk utveckling, då får vi decoupling och hållbar tillväxt.

2. Grön ekonomi: Grön skatteväxling och andra regleringar ger incitament till teknisk utveckling, decoupling och hållbar tillväxt.

3. Transformation: Fokusera på hållbarhets-transformationer, investera i hållbar infrastruktur och avinvestera i den fossila sektorn. Släpp BNP-tillväxt som mål. Men det gör inget om BNP ökar lite under själva omställningen,

4. Nerväxt (De-growth): Hållbar infrastruktur behöver växa men den fossila sektorn behöver krympa fortare, även under omställningsfasen. När BNP minskar behövs nya sätt att organisera arbetsmarknaden och välfärden.

Den första strategin, att regleringar inte behövs, saknar empiriskt stöd. Den andra stra-

tegin är EU:s officiella politik. Att framstegen stannat av beror på att de ekonomiska spelreglerna (drifkrafter) inte ändrats. Man har lyckats plocka de lågt hängande frukterna men kommer inte vidare. Den tredje strategin bygger, i likhet med Grön ekonomi, på grön skatteväxling men har ersatt ”hållbar tillväxt”-målet med livskvalitet, vilket IPBES föreslår. I fokus är en transformation där de hållbara delarna av BNP växer samtidigt som de ohållbara delarna krymper (se figuren här ovan). Om BNP totalt sett ökar eller minskar med några procent är sekundärt.

Den fjärde strategin tar tjuren vid hornen och hävdar att BNP i rika länder måste sjunka, dels för att nå klimat- och hållbarhetsmålen, dels för att möjliggöra att låginkomstländer ökar sina ekologiska fotavtryck (till exempel Bangladesh i figuren ovan). Alltså en radikal transformation. När BNP sjunker behövs nya sätt att minska arbetstiden och därmed produktionen. Denna forskning undersöker flexibla arbetsmarknad, arbetstidsförkortning, basinkomst, icke-vinstdrivande företag med mera.

Hållbar utveckling har egentligen bara två dimensioner, social och ekologisk hållbarhet. Ekonomin är ett viktigt instrument för att nå dessa bägge mål. Det åttonde av FN:s sjutton hållbarhetsmål (om ökad ekonomisk tillväxt) är helt onödigt, det räcker att fokusera på de övriga sexton. Mål 8 kan till och med bli kontraproduktivt om ett land strävar efter ökad BNP och detta äventyrar de andra målen.

Det är detta som de senaste rapporterna från IPCC och IPBES äntligen har börjat uppmärksamma.

Läs mer:

Om globala CO₂-utsläpp: www.iea.org/geco/emissions/

Foto: Stockholm Resilience Centre

TEXT: THOMAS HAHN

DOCENT I EKOLOGISK EKONOMI /SAMHÄLLSVETENSKAPLIG MILJÖFORSKNING STOCKHOLM RESILIENCE CENTRE /STOCKHOLMS UNIVERSITET